
Психологічні особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку

Наталія Дмитрівна Трофаїла

кафедра психології та педагогіки розвитку дитини, факультету дошкільної та спеціальної освіти, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, м. Умань, Україна

ORCID 0000-0002-9865-6133

Для цитування цієї статті:

Трофаїла Наталія Дмитрівна. Психологічні особливості емоційного розвитку дітей дошкільного віку. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 3, No. 5, 2024, pp. 17-25. doi:10.46299/j.isjel.20240305.03.

Надійшла до редакції: 21 серпня 2024 р.; **Схвалено:** 22 вересня 2024 р.;

Опубліковано: 01 жовтня 2024 р.

Анотація: У статті розкриваються особливості емоційного розвитку дошкільників у дошкільному дитинстві та підкреслюється їх значення у становленні дитини дошкільного віку як особистості. Доведено, що для ефективного розвитку емоційної сфери дітей необхідно забезпечити певні психолого-педагогічні умови. До них належать: створення позитивно-емоційної атмосфери в групі закладу дошкільної освіти; у процес виховання входить наявність позитивних емоційних стимулів.

Ключові слова: емоційний розвиток, емоційна сфера, діти дошкільного віку.

---

1. Вступ

Зміни у сфері дошкільної освіти створюють ситуацію, коли значення першої ланки освітнього ряду «заклад дошкільної освіти-школа-ЗВО» значно зросло внаслідок того, що основи повноцінного розвитку особистості закладаються на етапі виховання, дошкільне дитинство.

Стрімкі темпи сучасних суспільних змін поставили перед педагогікою актуальне і проблемне питання соціально-емоційного розвитку дітей дошкільного віку, яке полягає в поступовому оволодінні ними соціокультурними досягненнями суспільства та формуванні вміння усвідомлювати їх у взаємодії з самим собою, своїм соціальним середовищем і його соціальними об'єктами. Проблема розвитку емоційної сфери та особливостей дітей дошкільного дитинства є актуальною як з теоретичного, так і суто практичного аспектів. Порівняльний аналіз різних досліджень дозволяє констатувати небажані тенденції, що спостерігаються у розвитку сучасних дітей: поступове збільшення кількості дітей із фрустрацією, емоційною напругою, депресією, підвищення здатності до розвитку емоційної регуляції.

2. Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є емоційна сфера дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження особливості емоційного розвитку дітей.

3. Мета і завдання дослідження

Мета статті: розкрити особливість емоційного розвитку дитини на етапі дошкільного дитинства та висвітлити його значення у становленні її як особистості.

4. Аналіз літератури

Проблема емоційного розвитку досліджувалася багатьма психологами та педагогами (Л. Аболін, А. Асмолов, М. Арнольд, Ю. Афонькіна, Л. Божович, Г. Бреслава, А. Валлон, В. Вілюнас, Л. Виготський, Н. Грот, О. Гордєєва, Ч. Дарвін, У. Джемс, Б. Додонов, Л. Дорфман, М. Дьяченко, А. Запорожець, А. Злобін, Є. Ільїн, К. Ізард, Є. Ізотова, А. Кошелева, І. Кулагіна, Г. Ланге, А. Лук, В. Мухіна, В. Мінаєва, Я. Неверович, Е. Никифорова, О. Нікольська, В. Пономаренко, Т. Рахманіна, В. Суворова, П. Симонов, Т. Телегіна, Д. Фельдштейн, Г. Шингаров, П. Якобсон єдині в думці, що в цьому процесі особлива роль належить емоціям.

5. Методи дослідження

Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс науково-педагогічних методів: теоретичні – аналіз і синтез, систематизація, класифікація, порівняння й узагальнення психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з проблеми дослідження; емпіричні – педагогічне спостереження за процесом навчання студентів та аналіз їх навчальної діяльності.

6. Результати досліджень

Серед багатьох факторів, що визначають діяльність людини, особливе значення мають емоції. Емоційна сфера особистості сьогодні стала предметом вивчення фізіологів, лікарів і психологів. Причина такого інтересу, на наш погляд, полягає в тому, що емоції знаходяться між пізнавальною і вольовою діяльністю і, поєднуючи їх, мають безпосередній зв'язок з тим, що називається діяльністю людської свідомості [6].

Великий психологічний словник визначає емоції як «...особливий клас психічних процесів і станів (людей і тварин), пов'язаних з інстинктами, потребами, потягами і відображених у формі безпосереднього досвіду (задоволення, радості, страху і т.д.) для здійснення фізичною особою своєї життєдіяльності.» важливі факти та обставини, що впливають на

Емоції, що супроводжують будь-який прояв активності суб'єкта, служать одним з основних механізмів внутрішньої регуляції його психічної діяльності та поведінки, спрямованих на задоволення реальних потреб.

Проведений нами аналіз психологічних теорій емоцій дозволив нам виділити кілька основних підходів до цієї проблеми. Розглянемо кожен із цих підходів докладніше.

Початки вивчення емоцій можна простежити ще в стародавні часи. Демокріт і Епікур припускали, що виникнення і розвиток емоцій пов'язане з об'єктами навколишнього світу, а емоції і почуття є рушійною силою поведінки людини.

На відміну від них Платон стверджував, що поведінкою керують не емоції, а розум, і підкреслював роль мислення у формуванні емоцій, вважаючи, що виникнення емоційного ставлення до навколишнього є оцінкою важливості поведінка людини до цих предметів. Ці концепції емоційного розвитку існують у сучасній психології як когнітивний і психодинамічний (або мотиваційний) підходи.

Вищесказане означає, що представники античної філософії вже запропонували три самостійні напрями досліджень у вивченні емоцій, які актуальні й сьогодні: фізіологічний, психодинамічний і когнітивний.

Найвідомішим представником фізіологічної теорії емоцій є гл. Дарвіна, який пов'язував людські емоції з відповідними афектами та інстинктивними реакціями. Характеризуючи способи вираження емоцій, Ч. Дарвін говорить, що емоції носять мимовільний характер і пояснюються трьома «загальними принципами вираження» [9].

Перший принцип - принцип корисних асоціативних звичок - побудований на прагненні полегшити певні психічні стани за допомогою певних складних дій, які стають звичними при частому застосуванні.

Відповідно до другого принципу - принципу антитези - у разі зміни звичного настрою суб'єкта на протилежний виникає мимовільне бажання виконувати протилежні рухи; в той же час виконувані рухи часто відрізняються високою експресивністю, хоча і не завжди корисними.

Третій принцип - принцип дії - пояснює шляхи поширення збудження по всьому тілу, його спрямованість частково визначається звичкою і не залежить від волі людини; отже, «несамовиті, безглузді дії божевільного можна віднести до потоку нервової сили без будь-якого конкретного спрямування, частково до впливу звички».

Слідом за Ч. Дарвіном дослідники Р. Вудвортс і Г. Шлосберг (середина 20 ст.) виявили, що міміку емоцій можна віднести до певних категорій, і ці категорії можна точно передбачити на основі оцінок розмірів задоволеності-незадоволення, прийняття-відштовхування та розслаблення-напруга Вони показали.

Більш детально зв'язок між емоційними станами і м'язовим зусиллям розглянуто в теорії У. Джеймса і К. Ланге. Психологи незалежно прийшли до думки, що емоційні процеси іннервуються м'язовими імпульсами. Автори стверджували, що фізіологічні зміни організму є первинними по відношенню до емоційних станів і мають інстинктивний характер. У 80-90-х роках минулого століття механізми зворотного зв'язку в процесі виникнення емоцій досліджували С. Томпкінс, Е. Гелхорн і К. Ізард.

У складі емоції К. Ізард виділив три компоненти [10]:

- 1) діяльність головного мозку та центральної нервової системи;
- 2) діяльність поперечної мускулатури, «система» міміки і міміки та зворотний зв'язок від неї до головного мозку;
- 3) суб'єктивне переживання.

Для розуміння психофізіологічної природи емоцій важливо взяти до уваги питання функціональної асиметрії мозку. Результати перших досліджень (Д. Такер) показали, що сприйняття і вираження емоцій пов'язані з діяльністю правої півкулі. При цьому ліва півкуля вважалася «беземоційною». Однак пізніші дослідження показали, що ця теза невірна. Аналіз клінічних спостережень показує, що при ослабленні функції лівої півкулі хворі стають більш дратівливими, песимістичними, плаксивими (Т. Доброхотова, Г. Брагіна). При зниженні активності правої півкулі виникає безпричинний ентузіазм, недиференційований настрій, смішність.

Психодинамічні теорії емоцій відображають погляди вчених на те, як емоції діють як мотиваційний компонент динамічних реакцій людини. Розглянемо найважливіші теорії, розроблені в цьому напрямку.

На думку В. Вундта, всі емоції мають певну властивість, яка впливає на характеристики мотивації. Емоція концентрує особистісний зміст мотивації, тому через емоції людина може розуміти, що відбувається, і регулювати свою діяльність. Виходячи з цього, емоція виконує дві основні функції: відтворення і регуляцію. На думку Е. Клапареда, похідні емоції виникають у ситуаціях, коли адекватна поведінка неможлива. Тому похідні емоції носять негативний характер. Крім того, Е. Клапаред вважав, що провідні емоції регулюють людські ситуації, пов'язані з мотивацією, є постійними і пов'язані з особистістю людини.

Роботи З.Фрейда лягли в основу психодинамічної теорії емоцій. З. Фрейд вважав, що низькі рівні стимуляції нейронних елементів глибоко в мозку викликають підсвідоме відчуття дискомфорту; При передачі в кору це відчуття може бути порушено потребою у взаємодії із зовнішнім світом (їжа). Ця взаємодія призводить до зменшення початкового дискомфорту, що призводить до відчуття задоволення. Ефективні, більш «зношені» шляхи до мозку стають «драйвами». Як тільки кора головного мозку виявляє ці спонукання, вони стають

«бажаннями». Таким чином, Фрейд робить висновок, що емоція - це посилення або зменшення почуття дискомфорту в глибині мозку.

Відповідно до теорії емоцій Р. Ліппера емоції характеризуються як мотиви. Р. Ліппер виділяє фізіологічні та емоційні мотиви. Якщо фізіологічні потяги залежать від хімічного гомеостазу в організмі суб'єкта, то емоційні визначаються сигналами, які нагадують стимули, що викликають перцептивні або когнітивні процеси. Найбільше значення в поведінці вищих тварин і людини мають емоційні мотиви. Емоційні процеси суб'єкта, як і перцептивні, протягом життя все більше індивідуалізуються.

К. Ізард зосереджується на індивідуальних емоціях, які розуміються як збудливі та мотиваційні процеси, доводячи центральне значення емоцій не лише для розвитку мотивації, але й для соціальної комунікації, пізнання та дії. Ця теорія базується на п'яти основних положеннях:

- 1) десять основних емоцій становлять основну мотиваційну систему існування людини;
- 2) кожна базова емоція має свої мотиваційні та феноменологічні властивості;
- 3) базові емоції, такі як радість, смуток, гнів, сором, породжують різноманітні внутрішні переживання та різноманітні їх зовнішні вираження;
- 4) емоції взаємодіють одна з одною: одна емоція може активізувати, посилити або послабити іншу;
- 5) емоційні процеси взаємодіють і впливають на мотивацію, когнітивні та рухові процеси.

За К. Ізардом, емоції являють собою трирівневий процес, який включає:

- 1) пережите або усвідомлене почуття емоції;
- 2) процеси, що відбуваються в нервовій, ендокринній, дихальній, травній та інших системах організму;
- 3) Можуть спостерігатися експресивні комплекси емоцій, особливо відображені на обличчі.

Відомий вітчизняний психолог К. Рубінштейн визначає емоції як суб'єктивну форму існування потреб або мотивації. Це означає, що емоції беруть активну участь у діяльності суб'єкта і в той же час не ототожнюються з мотивацією.

В. Вилюнас вважає, що «емоційні переживання, будучи суб'єктивною формою існування мотивації ... є лише кінцевою, дієвою формою її існування, не відображаючи всіх процесів, які готують і визначають появу емоційних оцінок і мотивів».

Згідно з уявленнями Н. Грота, основною одиницею психічного життя є «психічне перетворення», яке складається з чотирьох основних моментів: відчуттів, почуттів, психічної обробки вольового рішення, перетворення в дію [11].

Н. Грот довів, що в реальному житті людська психіка врівноважується між песимізмом і оптимізмом. Він також вважав, що зміна балансу в сторону страждання також змінює когнітивні здібності людини: знижує їх ефективність. Тому Н. Грот стверджував, що психіка потребує рівноваги між протилежними силами. Негативні емоції необхідно компенсувати позитивними і навпаки.

Таким чином, саме Грот заклав основи вітчизняної психології емоцій, довівши їх велике значення для розвитку людського пізнання і особистості, пов'язавши їх з моральним розвитком дитини відповідно до вітчизняної традиції.

Розглядаючи емоцію як відповідь організму на загрозу, П. Лазарус виділив три типи категорій емоційних реакцій: когнітивні, експресивні та інструментальні. Когнітивні реакції (емоції) по суті є синонімами захисних механізмів, таких як придушення та проєкція. Експресивними відповідями вважаються насамперед міміка; а інструментальні відповіді включають символи чи умовності.

У дослідженнях П. Симонова емоція пов'язана з кількістю отриманої інформації. П. Симонов вважає емоцію результатом когнітивної оцінки ситуації.

На його думку, особливу роль в орієнтуванні людини в ситуації відіграє емоційна сфера. П. Симонов характеризував емоцію як відображення мозком реальної потреби та можливість її задоволення, яку мозок оцінює на основі генетичного та індивідуального досвіду. Аналіз

показує, що багато представників когнітивного напрямку у вивченні емоцій залишають осторонь їх зв'язок з особистісними якостями людини. При цьому вважається, що емоції виникають під впливом фізіологічно збудливої ситуації, її оцінки і ставлення суб'єкта до цієї ситуації.

Вчені, які досліджують зв'язок емоцій з когнітивними процесами, роль когнітивних елементів в емоційних процесах, приходять до думки, що емоційна сфера є однією з основних регуляторних систем, що забезпечують активні форми життєдіяльності організму.

Отже, розглянуті нами фізіологічна, психодинамічна та когнітивна теорії емоцій не є суперечливими, а видаються взаємодоповнюючими, оскільки описують різні етапи емоційного процесу та (або) типи емоційних станів.

Щоб зрозуміти значення емоцій у психічній організації людини, необхідно розглянути їх основні функції та визначити зв'язок між емоціями та психічними процесами.

У психології емоцій проблема функцій є визначальною. Емоції виконують функції обробки первинної інформації, в результаті чого ми формуємо уявлення про об'єкт сприйняття. Наш аналіз теоретичних уявлень про емоції показує, що кожен автор або повторює, або підкреслює функції емоцій. Теоретичний аналіз дозволив виділити досить репрезентативну кількість функцій емоцій.

Експресивна функція. Це одна з найбільш «старих» функцій. Воно не втратило свого значення навіть тоді, коли людина оволоділа ще одним способом передачі своїх станів та інформації – мовленням.

Навпаки, з появою мови форми вираження стали більш витонченими. Завдяки емоціям ми краще розуміємо один одного, можемо судити про стани один одного без використання мови, краще пристосовані до спільної діяльності та спілкування.

Оціночна функція. Н. Грот, проводячи історичний аналіз емоцій, встановив, що емоції мають оцінну функцію. Уміння оцінювати емоції узгоджується з їх властивостями (виникають у важливих ситуаціях, об'єктивні, залежать від потреб тощо). Таким чином, емоції не є опосередкованим продуктом мотиваційної значущості виявлених об'єктів, навпаки, ця значущість ними безпосередньо оцінюється і виражається. Таким чином, емоції є сигнальною системою, за допомогою якої суб'єкт дізнається важливість того, що відбувається.

Б. Додонов писав про оціночну функцію: «...емоція — це діяльність, яка оцінює інформацію, що надходить у мозок, інформацію про зовнішній і внутрішній світ; відчуття і сприйняття закодовані у вигляді їх суб'єктивних образів. Таким чином, емоції оцінюють значущість ефектів, заснована на сенсорно-перцептивній інформації. Емоція - це слід мозку людини і тварини про будь-яку реальну потребу (її якість і величину) і можливість (ймовірність) її задоволення, яку мозок оцінює на основі генетичних і раніше набутий індивідуальний досвід. Ціна в найзагальнішому розумінні цього поняття завжди є функцією двох факторів: попиту (потреби) і пропозиції (можливості задоволення цієї потреби).

Регулююча функція. Ця функція визначає різні регуляторні функції емоцій. Емоції займають особливе місце у відображенні людиною дійсності та регуляції її поведінки і є механізмом, за допомогою якого зовнішні подразнення перетворюються на мотиви діяльності організму, тобто є формою відображення дійсності. Відбивний характер емоцій полягає в саморегуляції функцій організму відповідно до характеру зовнішніх і внутрішніх впливів, що створює оптимальні умови для нормального перебігу рефлекторної діяльності організму.

Функція активується. Відсутність спонукальної функції емоції позбавляє сенсу її оцінну функцію. Емоційна оцінка предмета чи явища негайно спонукає суб'єкта до відповідних дій. Таким чином, емоції спонукають нас до чогось прагнути і регулюють нашу поведінку в цьому відношенні.

Наступна функція має кілька назв. А. Леонт'єв, П. Анохін називали її - фіксує функцію - гальмівною функцією, П. Симонов - підсилювальною функцією. З назви функції зрозуміло, що вона залишає сліди в досвіді індивіда, фіксує ефекти, які його турбують, успішні та

невдалі дії. Функція особливо виражена в надзвичайно емоційних станах. Таким чином «слід» закріплюється в пам'яті суб'єкта

Захоплююча функція. «Слід», залишений в емоційній пам'яті суб'єкта, передую розвитку подій, а виниклі емоції сигналізують про можливий приємний або неприємний фінал - хвилюючу особливість.

Інтуїтивно зрозуміла функція. Уміння передбачати події значно полегшує пошуки виходів із ситуації (інтуїтивна функція). Тобто ми знаємо відповідь ще до того, як її скажемо [64].

Людина сприймає образ у цілому, а не окремі звуки, запахи тощо, тому що емоційна тональність відчуттів, що сприймаються одночасно чи безпосередньо одне за одним, поєднується за певними законами. Таким чином, емоційні переживання об'єднують (синтезують) образ, забезпечуючи тим самим зв'язне і структуроване відображення різноманітних активних подразників. Тобто емоції допомагають не тільки коригувати, а й організувати та синтезувати всі інші процеси. Емоції починаються з відчуттів, пронизують все психічне життя людини і сприяють синтезу та інтеграції інформації в пам'яті, в різних психічних процесах і в деяких видах діяльності. Емоції в першу чергу виконують регулятивну функцію. Але емоції також виконують руйнівну функцію. Сама по собі емоція не має руйнівної функції. Все залежить від умов, в яких вона проявляється. Тому порушення активності є не прямим, а побічним проявом емоцій.

Емоції мають (компенсаторну) функцію і змінюють її. Прикладом компенсаторної функції є поведінка людей у натовпі (масова паніка) [8]. Компенсаторне значення негативних емоцій полягає в їх замісній ролі. Що стосується позитивних емоцій, то їх компенсаторна функція реалізується через вплив на поведінку, викликану потребою. Ця функція проявляється в здатності служити додатковим засобом спілкування між членами суспільства.

Ще одна функція емоцій – активація. Емоції, що забезпечують ефективне виконання будь-якого завдання, приводять організм у збуджений стан. Часто слабка тривожність виступає мотивуючим фактором і тим самим підвищує почуття відповідальності.

Отже, проведений нами аналіз функцій емоцій дозволяє стверджувати про необхідність взаємодії цих функцій. Зв'язок між емоціями і діяльністю людини дуже тісний. Цей зв'язок є взаємообумовленим: по-перше, сама діяльність та її результат викликають у людини певні емоції, по-друге, емоції людини, її емоційні стани впливають на її діяльність. Тому емоції не тільки зумовлюють діяльність, але й самі зумовлюються діяльністю.

Відсутність будь-якої функції емоцій позначається на розумовому розвитку особистості. Різні емоції невіддільні від особистості. Ф. Крюгер писав: «... те, що тішить людину, цікавить її, засмучує, хвилює, здається їй смішною, що найбільше характеризує її сутність, характер, особистість». Основні характеристики емоцій полягають у тому, що вони відображають стан, процес і результат задоволення потреб. Крім того, емоції суб'єкта дозволяють вирішити, які потреби та інтереси є пріоритетними для індивіда. Біологічно і соціально обумовлена потреба завжди супроводжується емоціями, які свідчать про задоволення або незадоволення цієї індивідуальної потреби.

Емоції мають досить стійкий зв'язок з мотиваційною сферою особистості. Мотивація — усвідомлюваний чи неусвідомлюваний фактор, який спонукає особистість до діяльності, визначає її спрямованість і цілі.

Основною метою емоційного переживання є безпосередня оцінка внутрішнього стану і потреб людини, а також формування адекватної форми реагування. Проте основним засобом оцінки задоволеності потреб є емоції.

Найчастіше емоції, що супроводжують будь-який мотиваційний розлад, відносять до емоцій негативного характеру. Негативні емоції, що супроводжують мотивацію; Допомагайте людині вжити заходів для задоволення поточної потреби.

На відміну від мотивації, задоволення потреб, навпаки, завжди пов'язане з позитивними емоціями. Позитивна емоція фіксується в пам'яті у вигляді «образів» майбутнього. Відповідно, щоразу, коли виникає відповідна мотивація, виникає попередньо сформована «уява» [14].

Тому емоції є не тільки сполучною ланкою між потребою та її задоволенням, а й певним чином входять у мотиваційну сферу особистості.

Емоції формують моральні почуття людини. Наявність таких емоцій передбачає широкий спектр соціальних відносин. Процес формування емоцій людини невіддільний від усього процесу формування її особистості.

С. Рубінштейн вважав, що «... емоції людини є найяскравішим вираженням «природи», що стала людиною, і це пов'язано з тим, що збуджує тяжіння, що виходить від будь-якого реального почуття». Волеві процеси вимагають постійного емоційного підживлення. Г. Шингаров пише: «...без відповідної емоції вольовий акт швидко виснажується, перестає бути настільки значущим, щоб індивід міг виправдати зусилля волі. Часто в діях людини емоції важко відокремити від волі, оскільки вони породжуються об'єктами, на які також спрямовані вольові зусилля». На зв'язок емоцій із саморегуляцією вказував Г. Шингаров. На його думку, емоція є формою відображення дійсності, суть якої полягає в саморегуляції функцій організму відповідно до вимог і умов зовнішнього світу [7].

І. Васильєв відзначає тісний зв'язок між емоціями і мисленням. Архаїчні людські емоції були попередниками мислення. Емоції визначають якість мислення, тому що від емоцій буде залежати результат психічних процесів, які приходять з емоціями.

Таким чином, аналіз психологічних досліджень показав, що емоції відіграють важливу роль у формуванні особистості. Емоції виникають із органів чуття і проникають у все психічне життя людини, синтезують і інтегрують інформацію в пам'яті, забарвлюють психічні процеси, супроводжують багато видів діяльності. Емоції сприяють концентрації всіх резервів організму, необхідних для досягнення мети або досягнення результату в найкоротші терміни.

Проте розглянуті нами основні підходи до визначення теоретичних уявлень про емоції, до аналізу функцій і характеристик емоцій не дають повного уявлення про те, як виникають і розвиваються емоції людини. У контексті нашого дослідження вважаємо за необхідне розглянути особливості розвитку емоцій у дошкільному віці.

Слід зазначити, що представлені в цій схемі емоційні реакції не можуть бути традиційними чи загальноприйнятими, а також існують протилежні точки зору щодо виникнення емоцій на окремих етапах розвитку дитини.

Представники діяльнісного підходу в домашній психології А. Запорожець, Я. Неверович, Г. Бреслава, Л. Божович, І. Юсупов вважають, що емоційні новоутворення визначають норму вікового розвитку емоцій. Тому генезис емоційного розвитку вітчизняні дослідники розуміють як процес «послідовного і планомірного виникнення і функціонування специфічних і необхідних для певного вікового етапу новоутворень».

Є. Ізотова та Є. Нікіфорова вважають, що діяльнісний підхід характеризується такими уявленнями про хід емоційного розвитку особистості:

1. Емоції в процесі онтогенезу проходять по шляху прогресивного розвитку.
2. Активність – основа емоційного розвитку.
3. Велику роль у регуляції діяльності відіграють емоційні процеси.
4. Емоційний онтогенез вважається нерозривно пов'язаним із загальним ходом психічного розвитку.
5. На розвиток емоцій впливають усі структурні компоненти психіки (когнітивні процеси, мотиваційна сфера, самосвідомість).

Отже, зміст і вікова динаміка емоційного розвитку визначаються «емоційними утвореннями», послідовно сформованими на різних етапах онтогенезу.

Висновки: розвинений діапазон емоцій і почуттів дозволяє людині набути досвіду пізнання соціального та матеріального середовища. Тому педагогам і батькам необхідно постійно приділяти увагу розвитку емоційної сфери дитини в різних видах організованої діяльності, особливо в соціальному середовищі в природному середовищі. Для того, щоб розвиток емоційної сфери дітей в умовах закладу дошкільної освіти був ефективним, необхідно забезпечити підготовку майбутніх вихователів до діяльності, пов'язаної з

емоційним розвитком дошкільнят, перевірити ефективність психолого-педагогічних умов, що становить подальші наукові дослідження.

Список літератури:

- 1) Гордєєва, О.В. (1995) Розвиток мови емоцій у дітей / О.В. Гордєєва // Питання психології. № 2. (с. 137-149)
- 2) Кучеренко Ж. (2016) Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку. *Вихователь–методист дошкільного закладу*. № 7. (с. 54–59)
- 3) Кириленко Т. С. (2007) Психологія: емоційна сфера особистості / Т. С. Кириленко. К.: Либідь, (с. 256)
- 4) Коврижних Ю. (1997) Збагауйте емоційну сферу дітей / Ю.Коврижних, К. Смольникова. *Дошкільне виховання*. №1–3. (с 16–17)
- 5) Трофаїла Н. Д. (2019) Теорія і практика підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку : монографія / Трофаїла Наталія Дмитрівна; МОН України, Уманський державний педагогічний у-тет імені Павла Тичини. Умань: Візаві. (с. 75)
- 6) Трофаїла Н. Д. (2019) Емоційний розвиток дитини дошкільного віку як психолого-педагогічний феномен. Психолого-педагогічний супровід розвитку дитини в умовах взаємодії закладу дошкільної освіти і сім'ї : монографія / Л. В. Іщенко, Н. Д. Трофаїла, Л. П. Карнаух [та ін.]; МОН України, Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань : Візаві. (с. 27–53)
- 7) Трофаїла Н. Д. (2021) Розвиток емоційної сфери дітей: сутність та специфіка : навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. Н. Д. Трофаїла. Умань : Візаві. (с.135)
- 8) Трофаїла Н. Д. (2014) Емоційна сфера дитини-дошкільника: її розвиток та особливості. *Актуальні проблеми сучасної дошкільної та вищої освіти : зб. наук. праць*. Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. Спецвипуск. (с. 349-356)
- 9) Трофаїла Н. Д. (2016) Готовність майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку як умова ефективної професійної діяльності. *Педагогічні науки. Збірник наукових праць*. Т.1. Херсон. (с. 155–159)
- 10) Трофаїла Н. Д. (2018) Інноваційні технології підготовки майбутніх вихователів до емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Проблеми освіти: зб. наук. пр.. Інституту модернізації змісту освіти МОН України. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». Вип. 88 (частина 1). (с. 281–287)
- 11) Трофаїла Н. Д. (2017) Соціально–емоційний розвиток дітей дошкільного віку у просторі сім'ї та родини. «Психологія та педагогіка: історія розвитку, сучасний стан та перспективи досліджень. Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки». (с. 60–63).
- 12) C/Richards, J. (1996) *Second Language Teacher Education* / Jack C/Richards, David Nunan. Cambridge University Press. (p.320)
- 13) Lane R. D. (2000) Levels of emotional awareness: Neurological, psychological, and social perspectives. *The handbook of Emotional intelligence: Theory, Development, Assessment, and Application at home, School, and in the Workplace*. San Francisco: Jossey-Bass. (P. 91–171).
- 14) Lazarus R. S. (1991) *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press, (p 334).
- 15) Lopes P. N. (2005) Emotional regulation abilities and the quality of social interaction. *Emotion*. №. 5. (p. 18–113).

Psychological features of the emotional sphere of preschool children

Nataliia Trofaïla

Department of Child Psychology and Pedagogy, faculty of preschool and special education, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, Ukraine

---

Abstract: The article reveals the peculiarities of the emotional development of preschool children at the stage of preschool childhood and highlights its importance in the development of a preschooler as an individual. It has been proven that for the effective development of children's emotional sphere, it is necessary to provide certain psychological and pedagogical conditions. Among them: creation of a positive and emotional atmosphere in the group of the preschool education institution; the presence of positive emotional stimuli in the educational process.

Keywords: emotional development, emotional sphere, preschool children.
